

Rumeli

RUMELİ İSLÂM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

مجلة روم ارضى للبحوث الإسلامية | Rumeli Journal of Islamic Studies

ISSN : 2564 - 7903 - Yıl / Year : Sonbahar / Autumn 2019 - Sayı / Issue : 4

RUMELİ

İslâm Araştırmaları Dergisi

مجلة روم ايلي للبحوث الإسلامية / Journal of Islamic Studies

Yıl / Year: 2 – Sonbahar / Autumn 2019 - Sayı / Issue: 4

ISSN: 2564-7903

Dergimizin Tarandığı Veritabanı ve İndeksler:

ARZ HAKKINDAKİ BAZI AYETLERE BİLİMSEL YAKLAŞIMLAR: İlk Dönem ve Çağdaş Dönem Literatür Bağlamında Bir Değerlendirme*

Ahmet Ağralı**

Geliş Tarihi : 14 Mayıs 2019
Kabul Tarihi : 17 Ekim 2019

Öz:

Bilimsel/ci Tefsir yaklaşımı, özellikle son iki asırdır batının bilim ve teknolojiye ilerleyip İslam dünyasının daha geride kalışı bazı çevrelerce dine ve İslam'a dayandırıldıktan sonra ön plana çıkmıştır. Bilimsel araştırmalarla ortaya konan birçok konunun Kur'an-ı Kerim'de doğrudan ya da dolaylı olarak ifade edildiği, bu tür bilimsel araştırmalarla Kur'an-ı Kerim'in daha iyi ve daha doğru anlaşıldığı savunulmuş ve çok geniş bir konu yelpazesinde ansiklopedik bilgilerle tefsir amaçlı olarak ciltler dolusu tefsirler yazılmıştır.

Bu çalışmada bilimsel verilerin tefsirde kullanım sürecine kısaca değinildikten sonra son dönemde Semâvât hakkındaki ayetlere yapılan bazı yorumlara değinilecek ve bunlar Dil, Bağlam ve Sahabe-Tabiun yorumları ışığında kritiğe tabi tutulacaktır. Sahabe-Tabiun yorumlarında Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî'nin (ö. 310/923) *Câmi'u'l-beyân 'an te'vili âyi'l-Kur'ân* isimli eseri esas alınacaktır.

Bununla bir taraftan kullanılan bilimsel verilerin tefsir için uygunluğu ele alınacak diğer taraftan da Bilimsel tefsirde uyulması gereken kurallardan dil uygunluğu, bağlam uygunluğu gibi hususlara ne kadar riayet edildiği ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bilimsel Tefsir, İ'câzü'l-Kur'ân, Arz, Dağlar, Denizler.

SCIENTIFIC APPROACHES TO VERSES ABOUT THE EARTH

Abstract:

The scientific hermeneutical approach came to the forefront especially after some circles attributed the advancement of the West in science and technology, and the Islamic world's falling behind to the religion and Islam. It was claimed that many issues revealed by scientific research were expressed in the Quran directly or indirectly and that the Quran was understood better and more correctly through such scientific research; many volumes of books of commentaries (tafsir) were written to interpret the Quran based on encyclopedic knowledge related to a wide range of issues.

After the process of the use of scientific data in commentaries is mentioned briefly, some interpretations related to the verses on the earth (ard) will be mentioned and they will be criticized under the light of language, context and the interpretations by the Companions (Sahaba) and the generation that came after them (Tabiun) in this study. The interpretations of Sahaba and Tabiun will be based on Abu Ja'far Muhammad b. Jarir at-Tabari's (d. 310/923) work called *Jami'ul-Bayan 'an ta'vili Ayil-Qur'an*.

On the one hand, the appropriateness of scientific data for commentaries will be analyzed; on the other hand, to what extent the issues of the rules need to be observed in scientific hermeneutics like the appropriateness of the language and the appropriateness of the context were observed will be shown.

Keywords: Scientific commentaries , Miracles of Quran, Earth, Mountains, Seas.

* Bu çalışma 2018 tarihinde tamamladığımız "Semâvât ve Arz Hakkındaki Ayetlere Bilimsel Yaklaşımlar -İlk Dönem ve Çağdaş Dönem Literatür Bağlamında Bir Değerlendirme-" başlıklı doktora tezinin 2. bölümü esas alınarak hazırlanmıştır.

** Dr; MEB, Selçuklu Nene Hatun İmam Hatip Ortaokulu, Konya, ahmetagrالی@gmail.com, Orcid Id: 0000-0002-5382-9213.

İntihal: Bu makale "iThenticate" intihal tarama programında taranmış ve intihal içermediği tespit edilmiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

Atıf / Citation: Ağralı, Ahmet. "Arz Hakkındaki Bazı Ayetlere Bilimsel Yaklaşımlar". Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi / 4 (Ekim 2019),: 35-53.

Giriş

Kur'ân-ı Kerîmin, dönemin bilimsel verileriyle tefsirine ilmî tefsir, bilimsel tefsir, bilimselci tefsir, fennî tefsir gibi isimler verilmiştir. Müstakil bir tefsir yöntemi olmak yerine atomik/parçacı tefsir yönteminin içinde yer alan bu yaklaşımın son dönemde iki gerekçeyle olumlu bulunduğu söylenebilir. Birincisi, Kur'ân-ı Kerîm'in Allah kelâmı oluşunun her devirde o devrin önde gelen özelliğiyle ispatlanmasıdır. Dil, şiir ve belâgat, Kur'ân-ı Kerîmin indiği dönemde önde gelen bir mahiyet arz ettiği için bu alanda zirve örnekler ortaya konmuş ve insanlara benzerini getirmeleri için meydan okunarak Allah katından olduğunu ispatlanmıştır. Ancak meydan okuma her dönemin önde gelen özelliği bakımından devam etmektedir/etmelidir. O halde bu meydan okuma, son dönemde bilim ise, Kur'ân-ı Kerîm mutlaka buna dair bir şeyler barındırmalıdır/barındırmıştır.¹ Bu yaklaşımın İslam aleminin, dışarıda ortaya çıkan bilimsel gelişmelere yabancı olmadığını, İslamın gelişmeye kapalı bir din olmadığını ispatlama amacını güttüğü söylenebilir. İkincisi, son dönemde yaşayan insanlara Kur'ân'ı daha anlaşılır bir şekilde sunmak için bilimden istifade etmektir. Ahkâma dair yüz kadar ayet için ciltler dolusu tefsir yazılmışken tabiattan bahseden yüzlerce ayet için bilimsel verilerle tefsir yazılmaması bir eksiklik olarak görülmüş ve bu verilerle yazılacak tefsirlerin İslamı tebliğde önemli rol üstleneceği düşünülmüştür.² İki husus da iyi niyetli olmakla birlikte uygulamada sorunlarla karşılaşmamak için birtakım kurallar konmuştur. Bu kurallar; nassın zahirine muhalif olmamak, bağlama ters olmamak, ayeti bilimsel açıklamaya mahkûm etmemek³ olarak özetlenebilirse de yapılan bir çok yorumun bu kurallara uymadığını görülmektedir.

Bazı alimler bilimsel tefsiri savunanların paradigmalarının eleştiriye açık olması ve bu yaklaşımın amaca ulaşmada yeterli olmayacağı düşüncesiyle bu yaklaşıma karşı çıkmışlardır. Bunların ilki sayılabilecek Ebû İshâk İbrâhîm b. Mûsâ eş-Şâtîbî'nin (ö. 790/1388) karşı olmasının birinci gerekçesi şeriatın muhatap olduğu ilk toplumun genelinin ümmî nedeniyle bu kitleye sadece bilimsel alanda ilerleyenlerin anlayabileceği bir birikim ve üslupla hitap edilmiş olmayacağıdır. Bu durum doğal olarak sonraki kitleler için de geçerlidir. İkinci gerekçesi şeriatın amacının insanlara bilim öğretmek değil dünya ve ahiret saadetlerini temin etmek olmasıdır.⁴

Bilimsel tefsire karşı olanlar zaman içinde -muhtemelen bilimsel örneklerin de çeşitlenmesine bağlı olarak- başka gerekçeler de ortaya koymuşlardır. Bu tür yorumların dil bakımından dayanaksız olması, bağlamdan kopuk olması, ilk dönem yorumlarıyla

¹ Ahmed Seyyid Muhammed Ammar, *Nazariyyetu'l-i'cazi'l-Kur'an ve Eseruha fi'n-Nakdil'l-Arabiyyeti'l-Kur'an* (Beyrut: Daru'l-Fikri'l-Muasır, 1998), 111-115; Johannes J. G. Jansen, *Kur'an'a (Bilimsel, Filolojik, Pratik) Yaklaşımlar*, trc. Halilrahman Açar (Ankara: Feer, 1999), 108; Muhammed b. Abdirrahim Kasım, *Kitab fi Mesirati'l-İ'cazi'l-İlmî fi'l-Kur'an*, (Amman: y.y; 2000), 18-22; Muhammed Musa eş-Şerîf, *İ'cazu'l-Kur'ani'l-Kerîm beyne'l-İmam es-Suyûtî ve'l-Ulema'*, (Cidde: Daru'l-Endelus el Hadra, 2002), 53; M. Sait Şimşek, "Asr-ı Saadette Kur'an'ın Anlaşılması", *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadette İslam*, ed. Vecdi Akyüz (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007), 1: 216; Salah Abdülfettah el-Halidi, *el-Beyan fi İ'cazi'l-Kur'an*, 5. Baskı (Amman: Daru Ammar, 2008), 258-263; Numan Konaklı, "İ'cazu'l-Kur'an Düşüncesinin Temelleri: Cahiz Örneği" *Marife Dergisi* 9/1 (2009), 185-209; Mustafa Öztürk, *Kur'an Dili ve Retoriği*, 3. Baskı (Ankara: Ankara Okulu yayınları, 2010), 165-190; Yusuf Maraşlı, *Ulûmu'l-Kur'ani'l-Kerîm*, (Beyrut: Daru'l-Marife, 2010), 362-367; Ali Muhammed Sallâbî, *el-Mu'cizetu'l-Halide, el-İ'cazu'l-İlmî fi'l-Kur'an*, (Beyrut: Daru İbn-i Kesir, 2013), 19-22.

² Jansen, *Kur'an'a Yaklaşımlar*, 98.

³ Halid Abdurrahman el-Ak, *Usûlü't-Tefsîr ve Kavâiduh*, (Beyrut: Daru'n-Nefais 1986), 217-219; Muhammed Sadık İbrahim Arcun, *el-Kur'an'u'l-Azim Hidayetuhu ve İ'cazuhi fi Akvali'l-Mufessirin*, 2. Baskı (Dimeşk: Daru'l-Kalem, 1989), 140; Fazl Hasan Abbas, *Muhâzarât fi Ulûmi'l-Kur'an*, (Amman: Daru'n-Nefais, 2007), 66; Müsâid b. Süleyman et-Tayyar, "Tashihi Tarikati Mualeceti Tefsiri's-Selef fi Buhûsi'l-İ'cazi'l-İlmî" *Buhûs Muhkeme fi Ulûmi'l-Kur'an ve Usûlüt-Tefsîr*, (Riyad: Merkezu't-tefsir li'd-dirâsâti'l-Kur'aniyye, 2015), 291-300.

⁴ İbrahim b. Musa eş-Şâtîbî, *el-Muvafakât*, thk. Ebu Ubeyde Meşhur b. Hasan (Beyrut: Daru İbn-i Affan, 1997), II: 101-125.

uyuşmamasına ilaveten din dilinin ve bilim dilinin yapısal olarak uyumsuz olması,⁵ bilimin yapı olarak yaratıcı fikrine yakın olmayıp olgu ve olaylar için sadece “nasıl” sorusuna cevap araması,⁶ dinin en temel amacı yaratıcı fikrini ve ahlak anlayışını yerleştirmekken bilimin bir ahlak üretme peşinde olmaması,⁷ Kur’ân-ı Kerîm’in amacının bilimsel bilgi verme değil yaratıcıya karşı derin saygı ve kulluk bilinci yerleştirme amacı güdüyor olması gibi hususlar⁸ gerekçe olarak zikredilebilir.

Bu alanda farklı dillerde yazılan eserlerle bir literatür oluştuğu söylenebilir. Az bir kısmı Fatiha’dan Nas’a kadar bütün halinde bir tefsir çalışmasıdır. Çoğu “Kur’ân-ı Kerîm Mucizeleri” “Kur’ân-ı Kerîm’in İlmî İ‘cazı” gibi konulu olarak yazılmışlardır. Bunlar da konu içeriği ve yorum çeşitliliği açısından dağınıktır. Tek bir eserde tabiat, kozmoloji, canlılar gibi farklı konulara rastlamak mümkündür.

Bu yazıda alan sınırlı tutularak sadece Arz’la alakalı ayetler ele alınmış, yorumlar son dönem Arapça ve Türkçe eserlerden derlenmiştir. İki dildeki yorumlarda benzer olanlara da birbiriyle çelişenlerine de rastlanabilmektedir. Kur’ân-ı Kerîm’de dört yüzün üzerinde ayette⁹ geçen Arz kelimesi “semanın mukabili olan cirim”, “insanların üzerinde bulunduğu yer”¹⁰ anlamlarına gelmekte Kur’ân-ı Kerîm’de Yerküre, Yeryüzü ve toprak parçası/alanı/yer olmak üzere üç anlamda da kullanıldığı görülmektedir. Bunun örnekleri makale içinde sergilenecektir. Bu bakımdan 1. Bölümde Yerküre, 2. Bölümde de Yeryüzü anlamındaki kullanımı ele alınacaktır. Bu konulardaki çokça örnek içinden yazının sınırları gereği bir kısma değinilmiştir. Yöntem olarak ayetle ilgili son dönemde yapılan bilimsel yorumlar verilecek ve bunlar dilsel açıdan, bağlam açısından ve Sahabe ve Tabiûn yorumlarına benzerlik olup olmadığı bağlamında değerlendirilecektir.

Ancak hem küresel anlamda hem de daha küçük planda değerlendirilebilecek bir konuya burada değinmekte fayda görülmektedir. Kamer suresinde geçen bir ayet yerkürede (hatta kainatta) mevcut olan bir dengeden bahsetmektedir:

“Şüphesiz biz her şeyi bir ölçüye göre yarattık.” (el-Kamer 54/49)¹¹

Bu ayet bağlamında tabiat dengesi ilmî tefsir ve ilmî i‘caz ekseninde yapılan yorumlar içinde önemli bir yer tutmaktadır. Ekolojinin alanına giren ve bugün ifade edilen birçok hususa Kur’ân-ı Kerîm’de asırlar öncesinden değinildiği düşünülmektedir.¹²

Kainattaki milyarlarca gezegenin ve canlının birbirini etkileyen bir sistem içinde, kendilerine tanımlanan görevleri aksatmadan yerine getirdiği buraya yapılan en ufak müdahalenin dengenin bozulmasına neden olduğuna dair bilimsel araştırmalar sonucu elde edilen ekolojik alana ait bilgiler geniş izahatla bilimsel tefsir amaçlı yazılmış kitaplarda yerini

⁵ Muhammed Hüseyin ez-Zehbî, *et-Tefsîr ve l-Müfessirûn*, (Beyrut: Daru’l-Erkam, ts.), II:333, Jansen, *Kur’an’a Yaklaşımlar*, 111; Süleyman Gezer, *Kur’an’ın Bilimsel Yorumu (Bir Zihniyet Tahlili)*, (Ankara: Ankara Okulu Yay; 2009), 127-127; Mustafa Öztürk, *Kur’an, Tefsir ve Usûl Üzerine: Problemler Tespitler Teklifler*, (Ankara: Ankara Okulu yay. 2011), 39.

⁶ Osman Bakar, *İslam Bilim Tarihi ve Felsefesi*, (İstanbul: İnsan Yay; 2014), 235-240.

⁷ Bakar, *İslam Bilim Tarihi ve Felsefesi*, 235-240.

⁸ Ahmet Yüksel Özemre, “İslamiyette İlim”, *Bilgi, Bilim ve İslam I-II*, Haz. Ahmet Tabakoğlu, Sadık Çelenk, 2. Baskı, (İstanbul: Ensar Neş; 2005), 81.

⁹ Mahir Ahmed es-Savfî, *Mevsüatu l-Kevniyyeti l-Kübra*, (Beyrut: el-Mektebetü’l-Asriyye, 2008), 4: 495.

¹⁰ Ebü’l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râgıb el-İsfahânî, ‘Arz’, *el-Müfredat*, trc. Yusuf Türker (İstanbul: Pınar yayınları, 2007), 115.,

¹¹ “O göğü yükseltti ve ölçüyü koydu ki ölçüyü aşmayasınız diye.” (er-Rahman 55/7, 8), “Allah’ın rızkından yiyin için ama bozgunculuk yaparak sınırı aşmayın.” (el-Bakara 2/60), “Onda her dengeli şeyden bitirdik.” (el-Hicr 15/19).

¹² Şerîf, *İ‘cazu l-Kur’ani l-Kerîm*, 131.

almıştır. Ozon tabakasındaki değişime, asit yağmurlarına, sanayi atıkları vb. nedenlerle atmosferde meydana gelen değişimlere, iklim değişikliklerine atıflar yapılmıştır.¹³

Şüphesiz bu yorumlar somut anlamda denge konusunda verilebilecek örneklerdir. Doğru ifadelerdir. Ancak ayetin doğrudan anlattığı hususlara bağlam noktasından bakıldığında durum değişmektedir. Zira ayet başka bir dengeden bahsetmektedir. Bu denge manevi anlamda ödül ve ceza yasası olarak görülebilecek bir sünnetullahtan bahsetmektedir. İlk dönemdeki yorumlar da bu meyandadır.¹⁴ Rahman suresinde geçen ayetin de hem lafzı ve bağlamı hem de bu ayetle ilgili sahabe ve tabiûn yorumları adaletle ilgilidir.¹⁵ Bakara suresinde geçen “yeryüzünde bozgunculuk” kozmolojik bir ifsaddan değil, inanç, ahlak ve hukuk ekseninde ifsad faaliyetidir.¹⁶ Hicr suresindeki ayette de durum benzerdir.¹⁷

Yukarıdaki ayetlerden de anlaşılacağı üzere mecazî olarak inanç, amel ve ahlak boyutunda ölçü ve dengeden bahseden ayetler kainattaki kozmolojik ve ekolojik dengeye atıflar yapılarak bilimsel verilerle açıklanmaya çalışılmıştır. Aynı konulara işaret eden başka ayetler de varken bu minvaldeki ayetlerin bu şekillerde tefsiri kanaatimizce ayetin hedefini saptırmaktadır. Zira bağlama bakıldığında Allah Teâlâ insanları sadece ekolojik dengenin korunduğu bir dünyada değil, ahlaki dengenin de korunduğu bir dünyada yaşamaya çağırılmaktadır.

Aynı konuda gündeme getirilen diğer bir ayet de Rum suresinde geçmektedir:

“İnsanların yaptıkları yüzünden karada ve denizde bozulma meydana geldi. Sonunda onlara yaptıklarının (sonucunun) bir kısmını tattırıyor. Umulur ki dönerler.” (er-Rum 30/41)

Bu ayet de önceki ayetler gibi manevi kirlenmenin yanı sıra maddi kirlenmeye ve bozulmalara işaret ettiği ileri sürülmüştür. Yukarıda da dile getirilen, ozon tabakasındaki incelme, küresel ısınma, iklim değişiklikleri, asit yağmurları gibi tabii durumlar/afetler hakkında asırlar öncesinden Kur’ân-ı Kerîm’de uyarılarda bulunulduğu ifade edilmiştir.¹⁸ Konu farelerin neden olduğu hastalıklar ve bulaşıcı hastalıklar üzerinden de işlenmiş bu konuda da tefsirlerde bilgi sunulmuştur.¹⁹

Hanefî usulünde de ifade edilen delalet çeşitleri ile anlatmak gerekirse ilk etapta ibarenin delaleti açısından, ayeti bağlamından koparıp ayrı bir yerde salt harfi anlam üzerinden anlamaya çalıştığımızda yukarıdaki anlamlara varmak mümkün olmakla birlikte bağlam söz konusu olduğunda ibarenin delaletine değil işaretin delaletine itibar ederek, kastedilen asli/bağlamsal anlama itibar etmek gerektiğini düşünmekteyiz. Son tahlilde lafzın ifade ettiği hükmün ortak illet nedeniyle, başka bir hususta da sabit olabileceği delaletin delaleti yoluyla yukarıda verilen yorumlar kısmen geçerli olmakla birlikte bizce kast-ı mütekellimin asıl olarak irca edilebileceği husus, bağlamında anlaşılması gereken ve sahabe ve tabiûn dönemi yorumlarına da yansıyan hususlardır. Yani yeryüzünde meydana gelen ahlaki ve itikadi anlamdaki bozulma olsa

¹³ Şerîf, *İ‘cazu’l-Kur’ani’l-Kerîm*, 129- 131.

¹⁴ Taberî, *Camiu’l-Beyan*, 9: 7758.

¹⁵ Taberî, *Camiu’l-Beyan*, 9: 7766.

¹⁶ Taberî, *Camiu’l-Beyan*, 2: 431.

¹⁷ Taberî, *Camiu’l-Beyan*, 6: 4876.

¹⁸ Zağlül Rağîb Muhammed Neccar, *Tefsiru’l-âyâti’l-kevnîyye fi’l-Kur’ani’l-Kerim*, (Kahire: Mektebetü’ş-Şurûğ ed-Devliyye, 2007), 2: 451.

¹⁹ Tantâvi Cevherî, *Cevahiru’l-Kur’an*, (Mısır: y.y; h.1350), 15: 96-100.

gerektir.²⁰ Zira Elmalılı da ayeti bu çerçevede ele almış ve bozulmayı ahlaksızlık, haksızlık, farklı heva ve tutkular, beşeri ihtiraslar olarak açıklamıştır.²¹

Fesadın “karada ve denizde” çıkması bir dil ikilemesi olabilir. Zira “gökler ve yer”, “insanlar ve cinler” şeklinde benzeri kullanımlara Kur’ân-ı Kerîm’de diyalektik olarak rastlanmaktadır.

1. Küresel Anlamda Arz’la İlgili Bazı Ayetlere Bilimsel Yorumlar

Yerküre anlamında Arz’la; yeryüzü, yer altı ve yakın semasıyla bir bütün olarak değerlendirilebilecek yer yuvarlağının tümü kastedilmiştir. Bu bağlamda Kur’ân-ı Kerîm’de çokça ayet bulunmaktadır. Bu ayetlerde “Arz’ın Oluşumu” “Yuvarlak olması”, “Arz’ın Başka Bir Arzla Değiştirilmesi”, “Arz’ın Daralması”, “Arz’ın Dönüşü”, “Yerçekimi”, “Edne’l-Arz”, gibi konular öne çıkmaktadır. Yazının boyutu itibariyle bunlara kısaca değinilecektir.

1.1. Arz’ın (Yerkürenin) Oluşumu

Yerkürenin oluşumunu konu edinilen ayetlerin en başında Big Bang senaryolarıyla açıklanan Enbiya suresi otuzuncu ayet gelmektedir. Ancak bu konu Semâvâtla da bağlantılı olduğundan başka bir makalemizde ele alınmıştır.²² Geniş yorum ve tartışma için söz konusu makaleye bakılabilir. Burada konunun devamı sayılan bazı olaylarla ilgili ayetlere değinilecektir.

“Yeryüzü uzatıldığı, içindekini attığı ve boşaldığı zaman.” (el-İnşıkak 84/3-4)

Bu ayetin Big Bang adı verilen patlamadan sonraki süreci anlattığı düşünülmektedir. Patlama sonrası ısısını kaybeden gazların yerküreyi oluşturduğu, yerin içinden çıkan bazı gazların da soğuyarak suyu oluşturduğu ifade edilmiştir.²³ Karbon ve oksit gazının bu süreçte yerin altından çıkan gazlardan olduğu ifade edilmiştir.²⁴

Ayet bağlamına göz atıldığında gerek bu ayetin gerekse benzer ayetlerin yaratılışın başlangıcını değil kıyamet anını anlattığı açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Lafzen ele alındığında ortaya atılan senaryolarla benzerlik taşısa da bağlamından bağımsız bir şekilde yorumlamanın gerek usul gerekse ilmîlik kriteri açısından sağlıklı olmayacağı takdir edilecektir.

Diğer taraftan gerek bu ayette gerekse aynı bağlamda örnek gösterilen Zilzal ve İnfitâr surelerinde de benzer şekilde “iza” (إِذَا) edatının kullanıldığı görülmektedir. Bu edatın bir şart edatı olduğu ve cevabının da geleceğe yani kıyamete/ahrete dönük olduğu açıktır. O halde bu ayetleri kendi bağlamından kopararak yerkürenin yaratılış süreci bağlamında ele almak bizce uygun düşmemektedir.

Konuyla dolaylı ve simetrik olarak bağlantılı bir konu da Arz’ın kıyamet anında başka bir arzla değiştirilmesine değinmekte fayda vardır.

²⁰ Delalet çeşitleri için bk. Ebû Bekr Muhammed b. Ebi Sehl Ahmed es-Serahsî, *Usûlu’s-Serahsî*, (Beyrut: Daru’l-Marife, ths), 2: 236, Abdülkerim Zeydan, *el-Veciz fi usûli’l-fikh*, (Beyrut: Müessesetü’r-risale, 1997), 354.

²¹ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, (Ankara: Akçağ yayınları, 1995), 6: 36.

²² Ahmet Ağralı, “Semâvat Hakkındaki Bazı Ayetlere Bilimsel Yaklaşımlar -İlk Dönem ve Çağdaş Dönem Literatürü Bağlamında Bir Değerlendirme-” *“Din ve Bilim” Muş Alparstan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi 2* (Aralık 2018), 20.

²³ Abdülkerim Mardîni, *Mevsûatu’l-i’cazi’l-i’Imî*, (Dimeşk: Daru’l-Mahabbe, 2007), 90-95; Muhammed Kamil Abdüssamed, *el-İ’cazü’l-i’Imî fi’l-İslam, el-Kur’âni’l-Kerîm*, (Beyrut: y.y; 1990), 78.

²⁴ Mardîni, *Mevsûa*, 92.

“Bir gün gelecek yer başka bir yere, gökler başka göklere dönüştürülecek.” (İbrahim 14/48)

Uzay gözlemleri neticesinde bir kısmı ateş topu, bir kısmı duman bir kısmı da oluşum evresinde olan birçok gök cismine rastlanmış, Arz’ın da bu aşamalardan geçerek oluştuğu varsayılmıştır. Bu doğrultuda Arz’ın da o gün aynı şekilde bir ateş topuna dönüşeceği ve değişeceği varsayıldığında bu ayetin son dönem bilimsel verileriyle uyumlu olduğu ifade edilmiştir.²⁵

Elmalılı Tefsiri’nde bu konudaki tartışmalara yer verdikten sonra arzın başka bir arza dönüştürüleceğini ifade etmiştir.²⁶

Ayette sadece Arz’ın başka bir arzla değiştirileceği ifade edilmektedir. Bunun ne şekilde yapılacağı belirtilmemektedir. Ancak yukarıdaki iddia Arz’ın yaratılışının Big Bang teorisine göre olduğu varsayımına dayanmaktadır. Şu anki haline bile nasıl geldiği tam olarak ispatlanamayan bir şeyin kıyametten sonra nasıl bir hali alacağı dahi belli olmayan bir yeniden yaratılış için olacağını iddia etmek bizce sağlıklı bir yaklaşım değildir. Bir diğer husus ayette sadece Arz’ın değil semâvâtın da değiştirileceği ifade edilmektedir. Aynı değerlendirmelerimiz gökler için de geçerlidir.

1.2. Arz’ın Yuvarlak Olması

“Bundan sonra da yeryüzünü döşeyip yaydı.” (en-Naziat 79/30)

Ayette geçen “de-ha” (دحا) fiili üzerinden bilimsel yorumlar yapılmıştır. Bu kelimenin “deve yumurtası” anlamına gelen “dahv” kelimesinden türetilmesiyle elips şeklindeki²⁷ dünyanın da yumurtayla benzerliği hatta deve yumurtasıyla benzerliği²⁸ arasında ilişki kurulmuştur.²⁹ Şekilsel olmanın yanı sıra süreç açısından da benzetme yapılmıştır. Kendine ait bir yuvası olmayan deve kuşunun yumurta yapacağı yeri ayağıyla uygun hale getirme sürecinin Yerkürenin hayata elverişli hale gelmesi için meydana gelen volkanik patlamalar, gaz sızıntıları su döngüleri vb. olaylarla benzeştiği düşünülmüştür.³⁰ Elmalılı bu ayeti yer kabuğunun yaşamaya ve oturmaya elverişli bir biçimde döşenmesi olarak açıklamıştır.³¹ Fahrüddîn er-Râzî (ö. 606/1210) yukarıdaki yorumların aksine bu ayetin dünyanın yuvarlaklığına delaletine temkinli yaklaşmış, kelimenin “uzatmak-yaymak” anlamları yanı sıra “kuluçkanın çevre şartlarından korunması” anlamına atıfla, Arz’ın canlılar için müsait bir ortam haline getirilmesine vurgu yapmıştır.³²

Yapılan yorumların kelimenin asli anlamının görmezden gelinip yeni anlamlar ilave edilmesiyle yapıldığı görülmektedir. Zira kelimeye yumurta yapmaya hazır hale getirme anlamı verildiğinde bunun yuvarlaklıkla alakası olmayacaktır. Çünkü deve kuşu yumurta yapacağı yeri

²⁵ Cevherî, *Cevahiru'l-Kur'an*, 7: 225.

²⁶ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 5: 25.

²⁷ Muhammed Kamil Abdüssamed, *el-İ'cazü'l-İ'lmî fi'l-İslam, el-Kur'ani'l-Kerim*, (Beyrut: y.y; 1990), 79; Abdürrezzak Nevfel, *Allah ve Modern İlim*, trc. Akif Nuri, (İstanbul: Hikmet yay; 1997), 79; Şerif, *İ'cazu'l-Kur'ani'l-Kerim*, 20, Cevat Babuna, *Bilimden İmana 2*, (İstanbul: Bab-ı Âli Kültür Yay; 2002), 47; Celal Kırca, *Kur'an ve Fen Bilimleri*, (İstanbul: Marifet Yay; 2005), 173; Mardinî, *Mevsûa*, 93.

²⁸ Bahaüddin el-Hüseyni Yemânî, *el-Kevn fi'l-Kur'ani'l-Kerim*, (Beyrut: Daru'n-Nefais, 2008), 149-155.

²⁹ Kırca, *Kur'an ve Fen Bilimleri*, 174.

³⁰ Muhammed Ferid Abdullah, *min Vücûhi'l-İ'caz fi'l-Kur'ani'l-Kerim*, (Beyrut: Daru'l-Mevasim, 2006), 96-100; Neccar, *Tefsir*, 4: 305-310; Neccar, *Medhal ilâ Dirâsâti'l-İ'cazi'l-İ'lmî fi'l-Kur'an ve's-sünne*, (Beyrut: Daru'l-Marife, 2009), 175-180.

³¹ Elmalılı, *Hak Dini*, 8: 248.

³² Ebu Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer er-Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 3. Baskı, (Beyrut: Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, h.1420), 31: 46.

yuvarlak hale getirmemekte bilakis yaymaktadır. Yuvarlak hale getirme anlamının verilmesi temelsiz kalmaktadır. Yumurtlama anlamı verilmesi zaten muhaldir. Şu halde ilk muhataplardan beri anlaşılan benzetmeyi bırakıp konuyla bir bağı olmayan bilimsel bulguları tefsir olarak kullanmanın makul bir yönü kalmamaktadır.

Sonuç itibariyle bilimsel bulguları kullanarak –ki burada doğal gözlem bile yeterlidir.- yeryüzünde canlılar için gerekli şeylerin ortaya konulması, bir tefsir olarak insanları iknada daha etkili olabileceksen, kelimelerin anlamlarını değiştirerek yorumlar üretmenin sağlıklı bir tutum olmadığı kanaatindeyiz.

Yerkürenin yuvarlaklığına işaret ettiği düşünülen bir diğer ayet de Zümer suresinde geçen şu ayettir:

“... Geceyi gündüzün üzerine, gündüzü de gecenin üzerine örtüyor...” (ez-Zümer 39/5)

Ayette geçen “yu-kev-vi-ru” (يُكْوِرُ) fiili kök olarak; ‘Bir sarığı helezonik bir şekilde başa sarmak’ anlamına geldiğinden, sarık bezinin insan başına sarıldığı gibi gece ve gündüzün küre biçimindeki dünya üzerinde birbirine dolanıp örtülmelerine işaret olarak anlaşılmıştır.³³ Amerikalı astronomların uzaydan aldıkları görüntüye göre dünyanın dikey yarım küresinin dünya tarafından aydınlatılıp kalanın karanlıkta kaldığını gözlemlenmeleri³⁴ akla bu ayeti getirmiştir.

Bize göre ayete, söz konusu fiilin kök anlamı üzerinden bu anlamın verilmesini asırlar sonra yapılan gözleme dayandırmaya gerek yoktur. Zira doğal gözlemlerle açıkça gördüğümüz gök kubbe üzerinde gece ve gündüzün arka arkaya gelerek birbiri üzerine örtülmesi de ayetteki fiilin anlamına denk gelmektedir. Razi de bu nedenle olsa gerek ayeti birini diğerinin üzerine örtmek, birini giderip diğerini getirmek olarak açıklamaktadır.³⁵

Konuyla ilgili gündeme getirilen ayetlerden biri de Hacc suresinde yer almaktadır:

“Dünyanın çeşitli derin/uzak bölgelerinden ister yaya ister binekli olarak sana gelen insanlara hac için izin ver.” (el-Hacc 22/27)

Ayette geçen “derin” (amîk) kelimesinin yerkürenin yuvarlaklığına bir işaret olduğu ifade edilmiştir. Yeryüzündeki yolların kıvrımlı olmasının derinliği de gerektirdiği, bu durumun da yuvarlaklığının bir işareti olduğu belirtilmiştir.³⁶

Yorumlarda amik, rakımsal olarak alçaklık-yükseklik farkını anlatan bir ifade olarak anlaşılmıştır. Kelimenin mecazi anlamları da bulunmakla birlikte bu anlamı dahi yerkürenin yuvarlaklığına doğrudan işaret olamaz. Çünkü kare, dikdörtgen prizma vs. de olabilir. İlk dönemde “uzak yer”³⁷ olarak yorumlanan “ficc amîk” tabiri sözlüklerde “uzak” olarak açıklanmaktadır.³⁸

Yerkürenin daraldığı yorumuna neden olan bulgularla ilişkilendirilen Ra’d suresi 41. Ayeti de yerkürenin yuvarlak oluşuna Kur’ân-ı Kerîm’in işaretinin bir başka örneği olarak değerlendirilmiştir:

³³ Celal Yeniçeri, *Uzay ve Varlık Ayetleri Tefsiri (İslam Açısından Kainat ve İmkanları)*, (İstanbul: Erkam Yay; 2006), 295.

³⁴ Mustafa Müslim, *Mebahis fi İ‘cazi’l-Kur’an*, (Cidde: Daru’l-Menara, 1988), 166-170, Abdüssamed, *el-İ‘cazi’l-İ‘lmi*, 52; Maurice Bucaille, *Müsbet İlim Işığında Tevrat, İnciller ve Kur’an*, trc. M. Ali Sönmez, (Ankara, DİB yay. 2001), 257; Yemâni, *el-Kevn fi’l-Kur’an*, 151; Ömer Çelik, *Kur’an’dan Teknolojik Yansımalar*, (İstanbul: Akademi Yay; 2009), 108.

³⁵ Râzî, *Mefatihü’l- Gayb*, 26: 422.

³⁶ Muhammed Râtîb Nablusî, *Mevsûatu’l-i‘cazi’l-İ‘lmi (Âyâtullah fi’l-Âfâk)*, (Dimeşk: y.y. 2010), 121.

³⁷ Taberî, *Camîu’l-Beyan*, 7: 5828.

³⁸ İsfahânî, “Umg”, 1050; Ahmed b. Faris b. Zekeriya Kazvîni, “Umg”, *Mu‘cemu Mekayisi’l-Luğa*, ed. Şihabuddin Abu Amr (Beyrut: Daru’l-Fikr, 2011). 703; Ebü’t-Tâhir Mecdüddin Muhammed b. Ya’küb el-Fürüzâbâdî, “Umg”, *el-Kamusu’l-Muhît*, haz. Halil Memun Şeyha, 5. Baskı, (Beyrut: Daru’l-Marife, 2011), 913.

“Bizim yeryüzünü etrafından nasıl eksiltip durduğumuzu görmüyorlar mı? Allah hükmeder, O'nun hükmünü denetleyecek yoktur; O'nun hesaba çekmesi de hızlıdır.” (er- Ra'd 13/41)³⁹

Bilim adamları yerkürenin şimdiki şekli hakkında bazı fikirler ortaya atmışlardır. Bunlardan biri şöyledir: “Oluşum sürecinde yer kabuğu henüz soğumamışken kendi eksenini etrafında dönmesinin etkisiyle ekvator bölgesi genişlemiş ve kutuplar daralmış ve basıklaşmıştır. Soğuma ve dönme devam ettikçe daralma da devam etmektedir. Ortaya atılan bu fikir ayetle ilişkilendirilmiştir.⁴⁰ Bu daralmanın depremlerle gerçekleştiğini söyleyenler de olmuştur.⁴¹ Dahası bu daraltılma yuvarlaklığının bir işareti olarak görülmüş, ayette muzari fiil (Şimdiki- geniş zaman) kullanılmasının küçülmenin devam ettiğine işaret olduğu ileri sürülmüştür.⁴² Ayrıca yerkürenin kutuplardan basık hale getirilişi, okyanusların kıta parçalarını kaplaması,⁴³ toprağın akarsularla aşınarak denizlere doğru taşınması, deniz seviyesinin yükselmesiyle bazı sahillerin su altında kalması,⁴⁴ dalgaların sahilleri aşındırmasıyla karasal alanların azalması⁴⁵ gibi durumlar ve daha fazlası bu ayetle ilişkilendirilmiştir.⁴⁶

Ayetin bağlamına bakıldığında yorumların zorlama yorumlar olduğu açıkça görülecektir. Ayet, diğer peygamberler döneminde yaşanan sıkıntıların Hz. Peygamber döneminde de (sav) yaşandığı, bu bakımdan öncelikle Mekke topraklarının kastedilmiş olma özelliği bir tarafa⁴⁷ sonuçta her zaman olduğu gibi inkarcıların değil peygamberlerin ve inananların kazanacağı, gidişatın peygamberler lehine olduğunu anlatmaktadır. R'ad suresinde yer alan ayette inkarcıların, Peygamberin davetinin hak olduğuna, kıyametin hak olduğuna ve davasında bir gün mutlaka galip geleceğine dair bir ayet/işaret istedikleri görülmektedir. Buna cevap olarak bu ayetin Peygamberin sağlığında ve/veya vefatından sonra bunu mutlaka göstereceğine hatta o anda bile Müslümanların adım adım fert fert çoğalıp müşriklerin sayılarının azalmasının bile bir ayet olduğuna ama bunu müşriklerin görmediğine işaret etmektedir. Sahabe ve tabiün dönemi yorumlarının da bu minvalde olduğu Allah'ın müminlere yardım ve desteğinin devam ettiğini Müslümanlara eziyet ettikleri sürece müşriklerin helake uğramalarının kaçınılmaz olduğunu anlattığı görülmektedir.⁴⁸

1.3. Arz'ın Dönüşü ve Sonuçları

Arz'ın kendi eksenini ve güneşin etrafında döndüğüne ve buna ve bunun sonucu meydana gelen olaylara dair Kur'an-ı Kerim'de işaretler olduğu ifade edilmiştir. Gölgenin uzaması ve kısalması, gece-gündüz oluşumu ve art arda gelmesi, “doğular-batılar” ifadesinin yer alması gibi hususlar bu işaretlerden bazılarıdır.

³⁹ Ayrıca bk. el-Enbiya 21/44.

⁴⁰ Abdüssamed, *el-İ'cazû'l-İ'lmî*, 80; Mardîni, *Mevsûa*, 99-102.

⁴¹ Şerîf, *İ'cazû'l-Kur'ani'l-Kerîm*, 29, 45.

⁴² Yusuf el-Hac Ahmed, *Mevsûatü'l-İ'cazî'l-İ'lmî, fi'l-Kur'ani'l-Kerîm ve's-Sünneti'l-Mutahhara*, (Şam: Mektebetü İbn-i Hacer, 2003), 278- 285; Neccar, *Tefsîr*, 1: 422-425; Yemânî, *el-Kevn fi'l-Kur'ani'l-Kerîm*, 143-145; Sallâbî, *el-Mu'cizetu'l-Halide*, 137.

⁴³ Neccar, *Tefsîr*, 1: 423- 425; Sallâbî, *el-Mu'cizetu'l-Halide*, 138.

⁴⁴ Müslim, *Mebahis*, 201-205; Neccar, *Tefsîr*, 1: 424- 428.

⁴⁵ Hac Ahmed, *Mevsûa*, 459 - 465.

⁴⁶ Elmalılı da bu yorumların yanı sıra bir takım mecazi anlamları da ekleyerek bir derleme yapmıştır. (Bk. Elmalılı, *Hak Dini*, 4: 579.

⁴⁷ Nitekim Mukatil b. Süleyman bu ayeti Mekke arzının kastedildiği ayetlerden saymıştır. Mukatil b. Süleyman, *el-Vücu' ve'n-nezair fi'l-Kur'ani'l-Azim* (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2011), 192.

⁴⁸ Taberî, *Camîu'l-Beyan*, 6: 4765; 7: 5699- 5670.

“Rabbini (işini) görmüyor musun, O gölgeyi nasıl uzatmaktadır? Eğer Rabbin dileseydi onu elbet sakın/sabit yapardı. Sonra güneşi onun üzerinde etkili bir delil yapmışızdır. Sonra da onu yavaş yavaş kendimize doğru (kısaltarak) alıp çektik.” (el-Furkan 25/45-46)

Bu ayette dile getirilen birkaç hususun dünyanın döndüğüne işaret ettiği dile getirilmiştir. Gölgenin “kendi tarafımıza çekilmesi” ifadesinin hareketle gün içinde gölgenin doğu tarafına doğru kaymasının gölgeyi çekme gücünün doğu tarafında olmasına bağlanarak dünyanın batıdan doğuya doğru döndüğüne işaret olduğu ileri sürülmüştür.⁴⁹

Ayette güneşin gölgenin delili olarak gösterilmesi başka bir ilmî i‘caz göstergesi olarak görülmüştür. Şöyle ki “delil” kelimesinin “yol gösteren” ve “hüküm kaynağı” anlamında olması güneşin gölgeye rehberlik yapması ve dünyayı dönmeye zorlamasına işaret ettiği ileri sürülmüştür. Gölge için esas olanın yer kürenin hareketleri olduğu da ifade edilmiştir.⁵⁰

Sahabe ve tabiûna göre “gölgenin uzatılması” fecrin doğuşundan güneşin doğuşuna kadarki sürede geçerli olmaktadır. “Güneşin delil olması” gölgenin bilinmesinde güneşin rolü olarak karşımıza çıkmaktadır. “Kendimize çektik.” ifadesi ise doğuya ya da batıya çekme olarak değil güneş battıktan sonra gölgenin kaybolması ve bir nevi gaybî bir alana gitmesi olarak görülmektedir.⁵¹

Yapılan bilimsel yorumlar kendi içinde doğru ve tutarlı olmakla birlikte bu ayetler bağlamında ortaya konulduğunda bir takım çelişki ve zorlamaları beraberinde getirmektedir. Arzın hem kendi hem de güneş etrafında döndüğüne dair ilk dönemlerde bir bilgiye rastlanmadığı gibi dönmediğine dair bir kanının mevcut olması ve Kur’ân-ı Kerim’de buna dair olumlu-olumsuz herhangi bir atfin dahi olmamasına rağmen sonradan bazı ayetleri bu kabil yorumlara mesnet göstermek bizce tutarlı ve sağlıklı bir yaklaşım değildir.

“Geceyi onu durmadan takip edip duran gündüzün üzerine örtüyor.” (el-A‘raf 7/54)

Gecenin sürekli olarak gündüzün üzerine örtülmesinin dönüşle mümkün olduğu ancak güneşin mi yoksa dünyanın mı döndüğü o dönemlerde tam olarak bilinmediği için bu konularda çokça tefekkür edilmesi gerektiğinin ayetlerde belirtildiği ifade edilmiştir.⁵² Ayrıca gece ve gündüzün birbirini hızlıca takip etmeleri de ilmî i‘cazın bir konusu olduğu ileri sürülmüştür. Zira yaratılışın ilk dönemlerinde dünyanın kendi eksenini etrafında şimdikinden daha hızlı döndüğünün bilimsel olarak ispatlandığı ifade edilmiştir. Örneğin altı yüz milyon yıl önce bir yılın 425 gün sürdüğü, iki yüz milyon yıl önceyse 385 yıl sürdüğü belirtilmiştir. Hatta yaratılışın başlangıcındaki hızın şimdikininki altı katı olduğu ancak rüzgar, med cezir olayları gibi nedenlerle bu hızın azaldığı ifade edilmiştir.⁵³

Sağduyu ile konuya yaklaşıldığında yorumların bağlama ve ayetin maksadına uzaklıklarını fark etmek zor olmasa gerektir. Ayette hız artışı ve eksiltişine değinilmediği halde hız farklılıklarına dikkat çekilmesi, ilk dönem muhataplarının bir dönüşü zorunlu olarak düşünmedikleri halde zorunluluğun iddia edilmesi calib-i dikkat hususlarıdır.

Yeryüzünün dönüşüyle ilişkilendirilen bir diğer husus da dağlarla ilgili ayettir.

⁴⁹ Yeniçeri, *Uzay ve Varlık Ayetleri Tefsiri*, 265.

⁵⁰ Yeniçeri, *Uzay ve Varlık Ayetleri Tefsiri*, 265.

⁵¹ Taberî, *Camîu'l-Beyan*, 8: 66141-6144.

⁵² Yeniçeri, *Uzay ve Varlık Ayetleri Tefsiri*, 266.

⁵³ Neccar, *Tefsir*, 1: 290- 295.

“*Sen dağları görürsün de, onları yerinde durur sanırsın. Oysa onlar bulutların yürümesi gibi yürümektedir...*” (en-Neml 27/88)⁵⁴

Ayetin bağlamının kıyamet günü olmasına rağmen yeryüzünün döndüğüne bir işaret olmayacağı anlamına gelmediği iddia edilmiş,⁵⁵ dağların da bulutlar gibi hareket edişinin dünyanın dönüşüne bir işaret olduğu ifade edilmiştir.⁵⁶ Dağları yürüten enerjinin de dünyanın dönmesi olduğu ileri sürülmüştür.⁵⁷ Cevheri ise bu ayeti sadece kıyamet günüyle ilişkilendirmiştir.⁵⁸ Dahası bu kıyametten bahseden ayetlerde “seyr” ve “tesyîr” kelimeleri kullanıldığı halde bu ayette “mürûr” kelimesinin kullanılması, dilde parça söylendiği halde bütününe kastedilme üslubunun olması nedeniyle dağlarla tüm arzın kastedilmiş olabileceğini bu nedenle bu ayetin kıyametten bahsetmediğini, söyleyenler de olmuştur.⁵⁹

Ayetin bağlamının kıyameti anlattığını bilimsel yorum yapanlar da itiraf etmekteyken ayetten başka anlamlar çıkarmanın zorlama bir yaklaşım olacağı düşünülmektedir.

Yeryüzünün kendi etrafında dönmesi ve bunun sonucunda oluşan gece ve gündüzle ilgili bir ayete daha değinilecektir.

“*Emrimiz gece veya gündüz geldi.*” (Yunus, 10/24)

Bu ayette ve Araf suresinin 97. ve 98. ayetlerinde “gece veya kuşluk vakti” ifadelerindeki “veya” bağlacı üzerinden yorumlar yapılmıştır. Gece veya gündüzün arka arkaya gelen gece ve gündüzü değil, aynı anda dünyanın farklı yerlerinde mevcut olan gece veya gündüzü kastettiği bunun da dünyanın kürevi yapısının bir sonucu olduğu ifade edilmiştir.⁶⁰ Ayetin bunu kastettiğini doğru saydığımız zaman bu keşfin yapıldığı zamana kadar anlayamadığımızı düşünmemiz gerekmektedir. Bunu da söyleyemediğimize göre bu durumda sonradan ortaya atılan anlamın doğrudan bağlayıcı bir boyutunun olmadığını söyleyebiliriz.

1.4. Yerçekiminin Etkileri

“*Biz yeryüzünü toplanma yeri yapmadık mı?*” (Mürselat, 77/25)

Ayette geçen “kifeten” kelimesi “toplanma, katılma, çekme” anlamlarına geldiğinden bu ayetin yer çekimine bir delil olduğu ifade edilmiştir.⁶¹ Gerek bağlam gerekse ayetin zahiri ve buna paralel olarak sahabe ve tabiün yorumları bu ayetle yerin altının ölüler için yerin üstününse insanlar ve hayvanlar için bir toplanma ve yaşama alanı kılındığının kastedildiğini göstermektedir. Bu toplanmanın yer çekimi kanunu sayesinde olması ayeti ya da okuyucuyu ilk etapta ilgilendirmemektedir. Zira ayetin amacının “nasıl” ya da “niçin” toplanma yeri yapıldığını ve insanların yaşama amaçlarını ve kendilerine verilen imkanların anlamını ve yaratıcısını düşünmeye dönük bir hatırlatma olduğu görülmektedir. İkinci etapta yer çekimi kanununa atıf yapılıyor olması da bizce bir tefsir değeri içermemektedir.

⁵⁴ “*O gün dağları yürütürüz, sen de yeryüzünü düz bir şekilde ortaya çıkmış görürsün...*” (el-Kehf 18/47), “*O gün dağlar tamamen yürüyecek.*” (et-Tur 52/10), “*Dağlar yürütülür ve serap gibi olur.*” (en-Nebe 78/20), “*Dağlar yürütüldüğü zaman...*” (et-Tekvir 81/3),

⁵⁵ M. Harun Osmanoğlu, *Kur’ân-ı Kerim Bilim 70*, (Kayseri: Gül-San Yayınları, 1996), 63; Neccar, *Tefsir*, 2: 131-135; Yemâni, *el-Kevn fi’l-Kur’ani’l-Kerim*, 245, Nablusî, *Mevsûa*, 125.

⁵⁶ Cevheri, *Cevahir*, 13: 252; Müslim, *Mebahis*, 188; Abdüssamed, *el-İ’cazü’l-İ’lmî*, 80; Hac Ahmed, *Mevsûa*, 206-210; Neccar, *Tefsir*, 2: 131-135; Savfi, *Mevsûa*, 9: 85.

⁵⁷ Muhammed Mütevellî eş-Şa’râvî, *Mu’cizetu’l-Kur’an*, (b.y.: ts.), 1: 91-95.

⁵⁸ Cevheri, *Cevahir*, 23: 207, 27: 81.

⁵⁹ Yeniçeri, *Uzay ve Varlık Ayetleri Tefsiri*, 264.

⁶⁰ Yemâni, *el-Kevn fi’l-Kur’ani’l-Kerim*, 152.

⁶¹ Nablusî, *Mevsûa*, 123; Hac Ahmed, *Mevsûa*, 210-215.

1.5. Edne'l-Arz

“Rûmlar yakın bir yerde (edne'l-arz) yenilgiye uğradılar. Fakat onlar bu yenilgiye uğradıktan sonra birkaç yıl içinde yeniden galip gelecekler.” (er-Rum, 30/1-3)

Ayetin bahsettiği yerden önce genelde Şam toprakları olarak geçen özeldi ise Lut kavminin helak edildiği topraklar anlaşılmalıdır. Zamanla bu bölgenin deniz seviyesinden 400-800 metre altında olduğu keşfedilince “edna” kelimesiyle “yakın” anlamı değil “aşağı” anlamının kastedildiği ileri sürülerek ayetin asırlar sonra anlaşılacak bir ilmî i'caz özelliğinin ortaya çıktığı ifade edilmiştir.⁶²

Oysa sahabe bu ifadeden coğrafi yakınlık olarak kendilerine yakın bir muhiti anlamışlardır. Kelimelerin nüzul ortamındaki anlamları yerine daha sonraları kelimeye eklenen anlamları kabul edilecekse şu an anladığımızı sandığımız ayetlere ileride nasıl anlamlar verilecektir.

2. Yeryüzü Bağlamında Arz

Bu bağlamda küresel ölçekte olmayan daha küçük ölçekte kara parçaları hakkındaki ayetler ve ilgili yorumlar ele alınacaktır. Büyükten küçüğe doğru kıtalar, dağlar, vb. konular imkan ölçüsünde işlenecektir.

2.1. Kıtalar

“Yarılan yere yemin olsun ki!” (et-Tarık, 86/12)

Ayette yeryüzünün özelliği olarak zikredilen “sad‘ (صدع)” “yarık” kelimesinin modern bilimin kıtaların oluşumu hakkındaki açıklamalarla örtüştüğü ileri sürülerek bu ayetin kıtalarla ilgili olduğu ve asırlar öncesinden haber verdiği ifade edilmiştir.⁶³ Son asırda okyanus veya karaların yüzlerce metre derinliklerinde keşfedilen yarıkların bu özelliğın yansıması olduğu düşünülmüş ve bunların nasıl oluştuğuna dair bilgiler aktarılmıştır.⁶⁴ Ayrıca kıyamet günü yerkürenin merkezinde meydana gelecek patlamanın sebep olacağı büyük yarıma olarak da yorumlanmıştır.⁶⁵ Sahabe ve Tabiûn bu ifadeyi “bitkilerin çıkabilmesi için yerin yarılması” olarak anlamıştır. Ayetin bağlamı da dikkate alındığında öncesindeki ayette “dönme” özelliğine uygun gökyüzünden sonra yarıma özelliğine sahip yeryüzünden bahsedilmesi ikisinin ortak yönüne işaret edildiği izlenimini vermektedir. İkisine de aynı işi yaptıran yani göğe dönme özelliğini icra ettiren yere de yarıma özelliğini yaptıran faktör olarak yağmur/bulut/su olarak düşünüldüğünde suyun yerin yarıp girmesi ya da bu suyla beslenen bitkilerin yeri yarıp çıkması olarak düşünmek hem doğal gözlem açısından hem de ilk muhatapların anlama düzeyleri açısından daha makul görünmektedir.

2.2. Dağlar

Kur'ân-ı Kerîm’de farklı kelimeler ya da sıfatlarla dağlardan bahseden elli civarında ayet bulunmaktadır. Bunlardan dağların oluşumu ve işlevselliğine atıfta bulunan ayetler ilmi tefsire konu olmuştur. Dağların sağlam olmaları, atılmak suretiyle oluşturulmaları, renkleri gibi hususlar ayetlerde konu edildiği gibi bilimsel yorumlara da konu olmuşlardır.

⁶² Neccar, *Tefsir*, 2: 427-430.

⁶³ Mardîni, *Mevsûa*, 95-97.

⁶⁴ Neccar, *Tefsir*, 4: 434-435; Abdullah, *min Vücûhi'l-İ'caz*, 104.

⁶⁵ Abdülhalim Abdurrahman Hudur, *el-İnsan fi'l-Kevn beyne'l-Kur'an ve'l-İ'lm*, (Cidde: Alemü'l-Marife, 1983), 403-410.

“Yeryüzünü uzattık ve orada sağlam dağlar attık.” (el-Hicr, 15/19)

Bu ayette dile getirilen atma olayının aşağıdan yukarıya doğru atılmış olsa da yukarıdan aşağıya doğru atılmış olsa da her halükarda her iki nazariyeyi savunanların nazariyeleriyle de uyumlu olduğu ve bilimsel verilerle örtüştüğu ileri sürülmüştür.⁶⁶ Ayrıca bu konuda “tersinden atma” adında bir kavramdan/teoriden daha bahsedilmektedir. Bunun da yukarıdan aşağıya doğru aşınma suretinde gerçekteştiği ifade edilmiştir.⁶⁷

Dağların yeryüzünün sarsılmasını engellemesi dağların yeryüzünde görünen yüksekliklerinin yanı sıra yerin altında da belirli bir miktar köklerinin olmasına bağlanmıştır.⁶⁸ Dağların, yerin altındaki volkan vb. maddelerin yeryüzüne çıkmasını engelleyerek veya depremlerin sarsıntısını engellemek suretiyle veya dünyanın kendi eksenini etrafında dönmesiyle dağlarda oluşan çekme ve itme kuvveti sayesinde sarsıntıyı engellediği ileri sürülmüştür.⁶⁹

Sarsılmanın engellenmesi bağlamında yapılan yorumların, dağlar olmadığı takdirde yeryüzünün deniz gibi çalkalanacağına dair bir algı ya da düşünceye dayandığı izlenimi vermektedir.⁷⁰

“... Sizin için dağlardan barınaklar oluşturdu...” (Nahl, 16/81)

Dağlardan barınaklar yapılması hususu da bilimsel veriler ışığında iki iklim yapısı arasında bariyer oluşturması şeklinde yeniden yorumlanmıştır. Denizlere paralel olarak uzanan dağların denizdeki sıcak havanın iç bölgelere taşınmasına engel olduğu aynı zamanda iç bölgelerdeki kuru ve soğuk havanın da deniz kıyılarına geçmesini engellediği böylece iki iklim ortamı arasında bir korunak (kalkan) rolü üstlendiği ifade edilmiştir.⁷¹ Diğer taraftan dağları meydana getiren kayaların ısı yalıtımı özelliği taşıdığı ve ayetin buna da işaret ettiği belirtilmiştir.⁷²

Ayetin indiği dönemde sığınak kelimesinin muhatap kitlenin zihninde canlandırdığı anlam mağaradır. Bugün bile “sığınak” kelimesinden “mağara” vb. anlaşılabilirken kelimeye yeni anlamlar ya da çerçeveler ilave etmenin Kur’ân-ı Kerim’e de bilimsel araştırmalara da bir katkı sunacağını düşünmüyoruz. Bu bakımdan bu kabil yaklaşımlar, Kur’ân-ı Kerim’le bilimsel araştırmaları buluşturma amacına matuf olsa da tutarlılık, geçerlilik gibi hususlar açasından tenkide aalık hususlardır.

“Sen dağları donuk gördüğünü sanırsın halbuki onlar bulutlar gibi hareket ederler/ceklerdir....” (en-Neml, 27/81)

Dağların bulutlar gibi hareket etmesi de bilimsel verilerle yeniden ele alınmış, dağların kayalarının özelliklerine göre aşınmaları veya volkanlarının dışa vurumları nedeniyle dağların yer değiştirmesi olarak aalıklandığı gibi kıtaların oluşum esnasındaki yer kabuğu hareketlerinin dağların hareketliliğinin bir sonucu olduğu da düşünölmüştür.⁷³

⁶⁶ Savfi, *Mevsüa*, 9: 70; şerif, *İ’cazu’l-Kur’ani’l-Kerim*, 131, Neccar, *Tefsir*, 1: 471-475.

⁶⁷ Savfi, *Mevsüa*, 9: 70-75; Yeniçeri, *Uzay ve Varlık Ayetleri Tefsiri*, 316.

⁶⁸ Nablusi, *Mevsüa*, 141; Abdüssamed, *el-İ’cazü’l-i’lmi*, 82; Savfi, *Mevsüa*, 9: 72; Abdullah, *min Vücühi’l-İ’caz*, 106-110; Sallâbi, *el-Mu’cizetu’l-Halide*, 170; Abdülmecid Zindâni, *Kur’an’da İlmî Mucizeler*, trc. Resül Tosun, (İstanbul: Kayıhan yay. 1995), 83-90; Müslim, *Mebahis*, 189; Neccar, *Tefsir*, 4: 283; Abdullah Abdülaziz el-Musallih ve Abdü’l-Cevad es-Savi, *el-İ’cazü’l-i’lmi fi’l-Kur’an ve’s-Sünne (Dirase Cami’iyye)*, (Cidde: y.y. 2008), 188-190; Babuna, *Bilimden İmana* 2, 28.

⁶⁹ Mardini, *Mevsüa*, 102; şerif, *İ’cazu’l-Kur’ani’l-Kerim*, 47-48; Nablusi, *Mevsüa*, 141-142; Abdüssamed, *el-İ’cazü’l-i’lmi*, 82; Savfi, *Mevsüa*, 9: 72-74; Neccar, *Tefsir*, 1: 475; Müslim, *Mebahis*, 180-190.

⁷⁰ Taberi, *Camii’l-Beyan*, 6: 4962-4963.

⁷¹ Nablusi, *Mevsüa*, 142.

⁷² Mardini, *Mevsüa*, 115; Abdüssamed, *el-İ’cazü’l-i’lmi*, 100.

⁷³ Savfi, *Mevsüa*, 9: 86-90.

Ayetin, bağlamından hareketle kıyamet anından bahsettiği açıkça görülmektedir. Hal böyle iken bu ayeti her an olan bir durum gibi algılamak ve buna uygun bilimsel yorum arayışına girmenin tefsir literatürü açısından ya da Kur'ân-ı Kerîm'in anlaşılmasına bilimsel ve çağdaş bir katkı açısından bir fayda sağlamayacağı kanaatindeyiz.

2.3. Delta Ovaları

“O gökten su indirdi; su vadiler dolusunca sel olup aktı. Bu sel, üste çıkan köpüğü taşıyıp götürdü. Yaktıkları ateşin üzerine koyup eriterek süs eşyası veya alet yapmak istedikleri madenlerden de üste böyle köpük çıkar. İşte Allah hak ile batıla böyle misal verir. Köpük atılıp gider; insanlara fayda veren şeye gelince, o dünya durdukça durur. İşte Allah böyle misaller verir.” (er-Ra'd, 13/17)

Ra'd suresinde yer alan bu ayet bilimsel verilerle tefsir yapmanın ya da Kur'ân-ı Kerîm'in ilmî icazını ortaya koymanın en tipik örneklerinden birini teşkil etmektedir denilebilir. Bilimsel yorumlara göre sel sularının taşıdığı köpük ve alüvyonları, yavaşladığı ya da denize döküldüğü yerlere bırakıp katmanları ve delta ovalarını oluşturduğu ifade edilmektedir.⁷⁴

Batılın sel sularında oluşan önce kabarik ve ihtişamlı gözüken ama zamanla bu ihtişamını kaybeden köpüğe, Hakkın da köpüğün altında kalan ve sonradan ortaya çıkan kalıcı değerli şeylere benzetildiği bir ayetle karşı karşıyayız.

Hak ve batılın ayırt edilmesi için farklılıklarının ortaya konduğu ve bunun da gözlem yoluyla bilgi sahibi olunabilen bir tabiat hâdisesinden hareketle yapıldığı bir ayeti, esas işaret ettiği hususu bir kenara koyup ayrıntıda boğulurcasına delta ovaları hakkında detaylı bilgilerle açıklamaya çalışmak bizce esas mesajı ikinci plana atmıştır.

Müminlerin baskı, boykot tecrit vb. birçok sıkıntıyla karşı karşıya kaldığı Mekke döneminde Müslümanlara moral ve teselli vermek için küfrün her ne kadar güçlü ve parlak görünse de köpük gibi bir gün çökmeye ve kaybolmaya mahkûm, tevhidin de değerli madenler gibi baki olacağı ve günün birinde ortaya çıkacağını anlatan bir ayetin bu mesajını bir kenara koyup bilimsel verilerle bir yorum yapmaya kalkışmak kelamın maksadı açısından da anlamlı görünmemektedir.

2.4. Denizler

Denizler de Kur'ân-ı Kerîm'de birçok açıdan bahse konu olduğundan bilimsel verilerle yorumlamaya da konu olmuş tabii varlıklardır.

Denizlerden genel bazda bahsedildiği gibi hususi olarak bazı özelliklerine de işaret edilmiştir.

“Buyruğu ile içinde gemiler yüzsün, lütfettiği nimetleri elde edesiniz ve belki şükredersiniz diye denizi istifadenize veren Allah'tır.” (el- Casiye, 45/12)

Bu ayetin tefsiri sadedinde denizlerdeki nimetlerle ilgili olarak son dönemde miktarları keşfedilebilen maden, balık vb. türünden ürünlere dair örnekler yer verilmiştir. Verilen miktarların büyüklüğü üzerinden nimetin büyüklüğüne dikkat çekilmiştir. Allah'ın mesajını insanlara ulaştırma adına bu kabil örnekler tabii ki doğal ve kabul edilebilir örneklerdir.

⁷⁴ Mardîni, *Mevsûa*, 111; Neccar, *Tefsir*, 1: 413-415.

Ayette geçen “gemiler onun emriyle aksın” ifadesiyle suyun kaldırma kuvvetine işaret olduğu ifade edilmiştir.⁷⁵ Bu kuvvet sayesinde aynı enerjiyle denizde karadan yetmiş kat daha fazla mesafe alındığına, denizde yüzerken deniz diplerindeki kesici maddelerin ayaklara saplanarak yaralanma ihtimalini ortadan kaldırdığına değinilmiştir.⁷⁶

Ayetin denizlerde gemilerin yüzdüğüne değindiği açıktır. Ancak bunun nedeni suyun kaldırma kuvveti değil Allah’ın emri (lütfu) olarak gösterilmiştir. Keyfiyetinin nasıl olduğuna değinilmemiştir. Zaten ayetin amacının da keyfiyete dikkat çekmek olmadığı, ibret almak olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Diğer taraftan tam olarak suyun kaldırma kuvvetine bir işaret olduğu da tartışmalıdır. İnsanlık tarihinde çok eski zamanlardan beri suyun bir kaldırma kuvvetinin olduğu pratik olarak bilindiği gibi M.ö. 2. asırdan bu yana da teorik olarak bilinmektedir. Buna işaret etmekle ne elde edilebileceği anlaşılamadığı gibi buna işaret edildiğinin gündeme getirilmesiyle bilimsel tefsir adına ne hedeflendiği de bizce tam olarak anlaşılamamıştır.

Denizler hakkındaki bilimsel yorumlar bazı konularda/ayetlerde hususi olarak bulunmaktadır. Bunlardan birisi Tûr suresi 6. ayeti ile ilgilidir:

“*Kaynayan denize and olsun ki!*” (et-Tûr, 52/6)

Kaynayan ya da “tutuşturulmuş” olarak da çevrilen bu ayet hakkında iki farklı yorum yapılmıştır. Birincisi kelimenin akla gelen ve mealde kullandığımız lügat anlamından uzak ama Sahabe ve Tabiün dönemi yorumlarına yakın olan yorumdur. Buna göre “mescur (مسجور)” “her yeri kaplayan, taşan, basan, kuru yer bırakmayan” anlamına gelmektedir. Bu anlama göre bilimsel yorum kıyametin yaklaştığı anda kutuplardaki buz kütlelerinin eriyerek tüm kara parçalarını kaplaması şeklinde yorumlanmıştır.⁷⁷

Diğer yorumsa meale de yansıyan ve kelimenin yaygın anlamındaki yorumdur. Bu yoruma göre denizlerin yanmasıdır. 2. Dünya savaşı sırasında bazı denizaltılardan şahit olunan bir durum aktarılmaktadır. Kızıldeniz’in tabanında alevler halinde yanan hendeklere rastlanmıştır. Savaş sonrası araştırmalarda bu tür manzaraların sadece Kızıldeniz’de değil diğer denizlerde de olduğu, volkanlar şeklinde parlayarak yanan çukurlar ve hendekler olduğu tespit edildiği ifade edilmiş ve ayetin bundan bahsettiği ileri sürülmüştür.⁷⁸ Yer kabuğunun oluşum sürecinde meydana gelen volkanik patlamalarda sızan volkanların denizlerde yanmaya devam ettiği, kıyamete yakın zamanda bu volkanların şiddetini artırarak denizleri tamamen kaynatacağı, ayetin asırlar öncesinde bunu haber verdiği ifade edilmiştir.⁷⁹ Ama bu yorumlardan bu yanmanın deniz suyunun ısıtılarak kaynatılması mı yoksa bizatihi tutuşturulması mı olduğu anlaşılamamıştır.

Bir başka yorumda yanmanın kıyamet günü geldiğinde hidrojen ve oksijen gazlarının ayrıştırılması sonucu yanmanın gerçekleşeceği ileri sürülmüştür.⁸⁰ Bu ayrışmaya yerin altından gelecek ani bir kıvılcım parlamasıyla başlayan yüksek bir ateşin neden olabileceği gibi bir elektrik basıncının ya da büyük bir deprem veya volkanın da etkili olabileceği belirtilmiştir.⁸¹

⁷⁵ Elmahlı, *Hak Dini*, 6: 412.

⁷⁶ Cevheri, *Cevahir*, 21: 60-66, 17: 95-98.

⁷⁷ Zağlül Rağib Muhammed Neccar, *Medhal ilâ Dirâsâti'l-İ'cazi'l-İ'lmî fi'l-Kur'an ve's-Sünne*, (Beirut: Daru'l-Marife, 2009), 183-186; Abdullah, *min Vücûhi'l-İ'caz*, 104; Neccar, *Tefsir*, 3: 461-465; Hudur, *el-İnsan*, 392-395.

⁷⁸ Savfi, *Mevsûa*, 8: 332- 336; Nablusî, *Mevsûa*, 195; Müslim, *Mebahis*, 186 190.

⁷⁹ Abdullah, *Min Vücûhi'l-İ'caz*, 104; Neccar, *Tefsir*, 3: 461-465.

⁸⁰ Sallâbî, *el-Mu'cizetu'l-Halide*, 180; Hudur, *el-İnsan*, 392-395.

⁸¹ Hudur, *el-İnsan*, 392-395.

Başka yorumlara da rastlamak mümkündür. Bu kadar bilimsel yorumu/durumu Sahabe ve Tabiûnun bilmesini beklemek haksızlıktır. Yorumların tamamı bilimsel standartlara uygun olsa bile ayetin kastının hangisi olduğunu anlamak zordur. Ayetin doğru anlaşılmasında siyaka ve dilsel yapılara bakmakta fayda vardır. “S-c-r” kelimesinin kök anlamında kazandaki su gibi sıvı şeylerin kaynarak kabarması, taşması, nehirlerin ve denizlerin kabarması anlamı bulunmaktadır.⁸² Suyun kendisinin yanması insan aklının alacağı ve tabiatta gözlemleyebileceği bir durum olmadığından kelimenin böyle bir anlamı içermesi hayatın gerçeğine aykırıdır. Bu durum en yalın ya da makul haliyle denizlerin altında suyun dışında bir takım şeylerin yanması vb. yolla suların ısınması, kaynaması ve buharlaşmasını ifade etse gerektir. Ya da kıyamet anındaki sarsıntılardan kaynaklanan çalkantıdır. Mevcut durumda denizlerin altında bulunduğu söylenen alevlerde suyun yandığı iddia edilmemektedir. Muhtemelen lavların alevlerine şahit olunmaktadır. Şekli ne olursa olsun belirtilen deniz sularının kabarıp buharlaşacağı ya da karalara doğru taşmasıdır.

S-c-r- kelime kökünden iki farklı ayette bulunması⁸³ iki ihtimali akla getirmektedir. Birincisi her ikisinde de kıyamet anından bahsedilmektedir. İkinci ihtimal o döneme kadar bilinen “scredilmiş” bir deniz vardır. Bu ihtimal üzerinden gidildiğinde Sahabe ve Tabiûndan “tutuşturulmuş deniz/kaynatılmış” “suyu gittikten sonra yarılan deniz” “hapsedilmiş deniz” “arşın altında bulunan deniz” gibi farklı yorumlar gelmiştir. Yemine konu olduğuna göre “arşın altında bulunan deniz” yorumu muhatap kitle açısından yemin edilmesi/şahit gösterilmesi anlamlı durmamaktadır. Geriye kalan yorumlarda da denizlerin karalar tarafından hapsedilmesi, ya da suların kabarak taşması gibi simetrik olarak anlaşılması görünmektedir. Bu da ilk muhatapların gözlemlerine uygun düşmektedir.⁸⁴

Kıyamet günündeki tescir hakkında ise “tutuşturulacak deniz” “suyu buharlaştırılıp kuruyacak ve tabanı yarılan deniz” olarak anlaşmıştır.⁸⁵

Şu halde iki farklı deniz kastedilse de iki farklı anlamla kastedilse de bunun bilimsel verilerle yapılan yorumlarla örtüşmediğini söylemek mümkündür.

Denizlerle ilgili bir başka husus denizlerdeki karanlıklardır.

“...denizdeki karanlıklar gibidir... Birbiri üzerine karanlıklar!..” (Nur, 24/40)

Ayette geçen “karanlık üzere karanlıklar” ifadesi bilimsel veriler ışığında ele alınmış ve ilmî i‘cazın bir örneği olarak görülmüştür. Deniz diplerinin karanlık olduğu son dönemde yapılan bilimsel çalışmalar sonucu keşfedildiği ve bu ana kadar bu ayetin yeterince anlaşılmadığı ileri sürülmüştür.⁸⁶ Bu durum, bulutların, yüzey dalgalarının ve dip dalgalarının ışık kırılmasına neden olmasıyla deniz diplerine ışık nüfuz etmediği için karanlığa bürünmesi olarak açıklanmıştır.⁸⁷

Ayette denizin diplerindeki karanlıklara değil deniz üstünde ya da üst üste dalgalarla kaplı bir denizin karanlığından bahseder görünürken yapılan yorumlar denizin diplerindeki karanlıklara dönüktür. Ayet muhatap kitlenin bildiği ya da sezgisel olarak tahmin ettiği bir gerçeğe gönderme yaparak mecazi bir karanlığa dikkat çekmektedir. Duygusal olarak bilimsel

⁸² Kazvîni, “Scr”, 505-506; Ebû Nasr İsmâil b. Hammâd el-Cevherî, “Scr”, *es-Sıhah*, (Beyrut: Daru’l-Marife, 2012), 476; İsfahânî, “Scr”, 698; Fîrûzâbâdî, “Scr”, 594.

⁸³ Tûr, 52/6, Tekvir, 81/6.

⁸⁴ Taberî, *Camiu’l-Beyan*, 9: 7649-7650.

⁸⁵ Taberî, *Camiu’l-Beyan*, 10: 8490-8491.

⁸⁶ Sallâbî, *el-Mu‘cizetu’l-Halide*, 178.

⁸⁷ Zindânî, *Kur’an’da İlmî Mucizeler*, 104-110.

bulguların ayetleri açıklaması ilk etapta çok hoşumuza gidiyor gibi olsa da gerçekte ayetin bundan bahsedip bahsetmediği kesinlik kazanmadığından bu kabil yorumlara bel bağlamak ilkesel olarak bizi zor duruma düşürebilmektedir.

Denizlerle ilgili bir diğer husus da iki deniz arasındaki engeldir.

“...iki denizi karışacak şekilde salıveren ve ikisi arasına bir engel, aşılmaz bir engel bir perde koyan O’dur.” (el-Furkan, 25/53)⁸⁸

Ayetlerde biri tuzlu diğeri tatlı iki su türüne sahip iki deniz türünün arasında engel olduğu haber verilmiştir. İki deniz türünün birinin nehir olabileceğine dair yorumlar da mevcuttur. Bu durumda nehrele denizin buluşma yerine atıfta yapıldığı düşünülmüştür. Bilimsel veriler ışığında dünyanın farklı yerlerindeki (Kızıldenizle Hint Okyanusu arası, Akdeniz ve Karadeniz arası, Akdeniz ve Atlas Okyanusu arasındaki cebel-i Tarık boğazı gibi) iki deniz türünün karşılaşma yerleri örnek verilmiş ve buradaki suların karışmamasını Kur’ân-ı Kerîm’in asırlar öncesinden haber verdiği ifade edilmiştir.⁸⁹

Sahabe döneminde bu ayete iki farklı yorum getirilmiştir. Birincisi iki denizin dağlarla veya büyük kara parçalarıyla birbirinden ayrılması olarak anlaşılmıştır. Diğer yorum da İbn Abbas’a dayandırılmakta ve denizin birinin gökyüzünde diğerinin yeryüzünde olduğunu ifade etmektedir. Tabiûn döneminde ise bu ayet, son dönemde verilen örneklere benzer örnekler verilerek yorumlanmıştır. Ancak ağırlık nehirlerle denizlerin birbirine karışmaması olarak görülmektedir.⁹⁰

Önceki bölümlerde de değindiğimiz bir hususu burada da tekrar etmek gerekirse ayetle medlülü arasında kurulan bağ ilk dönem muhatapları ile son dönem muhatapları arasında farklılık arz etmektedir. Ayet metninin ilk dönem muhataplarının zihninde ortaya beliren anlamla dönemin bilimsel araştırma bulgularına sahip günümüz muhataplarının zihninde beliren anlamına delalet oranı dikkat edilmesi gereken husus olmaktadır. Önemli olan bu husus da son dönemde ileri sürülen anlamlara metnin delaletinin imkânı meselesidir. Yalın bir değerlendirme ya da nüzul dönemi muhataplarının kültürel birikimleriyle ayetten anladıkları anlamların üzerine konan her anlamın delalet yönü her zaman tartışmaya açık olmaktadır. Bilimsel araştırmaların sürekli yenileniyor olması nedeniyle bilginin de tartışmaya açık olması yorumları daha da tartışmalı hale getirmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Kur’ân-ı Kerîm özellikle son iki asrın bilimsel gelişmeleri ışığında farklı bir yoğunlukta ve amaçla ele alınmıştır. Bunda batının teknolojik üstünlüğü ve bilimsel üstünlüğüyle İslam dünyasına tesir etmesi ve bu üstünlüğünü dini bir kenara koyarak elde ettiğini iddia etmesinin etkisi olmuştur. Skolastik düşüncenin bilimsel gelişmeye kapalılığı nedeniyle batı aydınlanmasının bir bakıma dine karşı yapılması, Hıristiyanlığa yöneltilen eleştirilerin tüm dinlere ve özellikle İslamiyete yöneltilmesi İslam dünyasında tepkiyle karşılanmıştır. İslam’ın ve onun kitabı Kur’ân-ı Kerîm’in bilime karşı olmadığı bilakis bilimin öne sürdüğü şeylerle paralel bilgiler verdiği hatta bilimin son dönemde bulduğu bir çok hakikatin aslında on dört asır öncesinden Kur’ân-ı Kerîm’de bildirildiği yaklaşımı bir çok ayetin zamanla gerçek zemininden

⁸⁸ Ayrıca Bkz: Fâtır, 35/12, Rahman, 55/19-20, Neml, 27/61.

⁸⁹ Hac Ahmed, *Mevsûa*, 445-446; Cevheri, *Cevahir*, 24: 18; Nablusî, *Mevsûa*, 201; Bucaille, *Müsbet İlim Işığında*, 180, Mardîni, *Mevsûa*, 163; Abdüssamed, *el-İ'cazû'l-i'lmî*, 123.

⁹⁰ Taberî, *Camîu'l-Beyan*, 8: 6148.

kopuk bir şekilde yorumlanmasına neden olmuştur. Dilsel alt yapısı, tarihsel arka planı ve metinsel bağlamı veya bunların tamamıyla alakalı görünmeyen bir çok yorum bilimsel tefsir, ilmî i'caz örneği adı altında tefsir literatürüne girmiştir.

Bu kabil yorumlar Kur'ân-ı Kerîm'i doğru anlamaya kayda değer bir katkı sunmadıkları gibi zamanla doğru anlamın önünde birer engel de oldukları/olacakları söylenebilir. Bilimsel gelişmelerle zamanla değişecek birçok bilgi eski bilgiyle yapılan tefsiri de tartışmalı hale getirecek ve bu durum Kur'ân-ı Kerîm'in anlaşılmasında sorunlar ortaya çıkarabilecektir. Arzın bazı özellikleri hakkında ortaya koymaya çalıştığımız bazı örnekler, bilimsel verilerin rastgele tefsirde kullanılması durumunda ortaya çıkabilecek hususlar hakkında fikir vermektedir. Bu konuda örnekler çoğaltılabilir. Ancak makale sınırları içinde bu örneklerin yeterli bilgi ve fikri okuyucuya sunduğu düşünölmektedir.

Kaynakça / References

- Abdullah, Muhammed Ferid. *Min Vücûhi'l-i'caz fi'l-Kur'ani'l-Kerim*. Beyrut: Daru'l-Mevasim, 2006.
- Abdussamed, Muhammed Kamil. *el-İ'cazü'l-i'lmî fi'l-İslam el-Kur'âni'l-Kerîm*. Beyrut: y.y., 1990.
- Ağralı, Ahmet, "Semâvat Hakkındaki Bazı Ayetlere Bilimsel Yaklaşımlar - İlk Dönem ve Çağdaş Dönem Literatürü Bağlamında Bir Değerlendirme". *Din ve Bilim - Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 1/2 (Aralık 2018): 20-37.
- Ammar, Ahmed Seyyid Muhammed. *Nazariyyetu'l-İ'cazi'l-Kur'an ve Eseruha fi'n-Nakdil'l-Arabiyyeti'l-Kur'an*. Beyrut: Daru'l-Fikri'l-Muasır, 1998.
- Arcun, Muhammed Sadık İbrahim. *el-Kur'anı'l-Azim Hidayetuhu ve İ'cazuhu fi Akvali'l-Mufessirîn*. 2. Baskı. Dımeşk: Daru'l-Kalem, 1989.
- Babuna, Cevat. *Bilimden İmana* 2. İstanbul: Bab-ı Âli Kültür Yayınları, 2002.
- Bakar, Osman. *İslam Bilim Tarihi ve Felsefesi*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2014.
- Bucaille, Maurice. *Müsbet İlim Işığında Tevrat, İnciller ve Kur'an*. trc. M. Ali Sönmez. Ankara, DİB yayınları, 2001.
- Cevherî, Tantâvi. *Cevahiru'l-Kur'ân*, Mısır: y.y., h 1350.
- Cevherî, Ebû Nasr İsmâil b. Hammâd. "Scr". *es-Sıhah*. 476. Beyrut: Daru'l-Marife, 2012.
- Fîrûzâbâdî, Ebû't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'küb. "Umg". *el-Kamûsü'l-Muhît*. haz. Halil Memun Şeyha. 5. Baskı. 853. Beyrut: Daru'l-Marife, 2011.
- Fîrûzâbâdî, "Scr". *el-Kamûsü'l-Muhît*. haz. Halil Memun Şeyha. 5. Baskı. 594. Beyrut: Daru'l-Marife, 2011.
- Gezer, Süleyman. *Kur'an'ın Bilimsel Yorumu Bir Zihniyet Tahlili*. Ankara: Ankara Okulu Yay., 2009.
- Hac Ahmed, Yusuf. *Mevsûatü'l-İ'cazi'l-İlmî fi'l-Kur'ani'l-Kerîm ve's-Sünneti'l-Mutahhara*. şam: Mektebetü İbn-i Hacer, 2003.
- Hâlidî, Salah Abdülfettah. *el-Beyan fi İ'cazi'l-Kur'an*. 5. Baskı. Amman: Daru Ammar, 2008)
- Hudur, Abdülhalim Abdurrahman. *el-İnsan fi'l-kevn beyne'l-Kur'an ve'l-İ'lm*. Cidde: Alemü'l-Marife, 1983.
- İsfahânî, Râğıb. 'Arz'. *el-Müfredat*. Trc. Yusuf Türker. 115. İstanbul: Pınar yayınları, 2007.
- İsfahânî, Râğıb. 'Umg'. *el-Müfredat*. Trc. Yusuf Türker. 1050. İstanbul: Pınar yayınları, 2007.
- İsfahânî, Râğıb. 'Scr'. *el-Müfredat*. Trc. Yusuf Türker. 698. İstanbul: Pınar yayınları, 2007.

- Jansen, Johannes J. G.. *Kur'an'a (Bilimsel, Filolojik, Pratik) Yaklaşımlar*. trc. Halilrahman Açar. Ankara: Fecr, 1999.
- Kasım, Muhammed b. Abdirrahim. *Kitab fî Mesirati'l-İ'cazi'l-İlmiy fi'l-Kur'an*. Amman: y.y., 2000.
- Kazvînî, Ahmed b. Faris b. Zekeriya. "Umg". *Mu'cemu Mekayîsi'l-Luğa*. Thk. Şihabuddin Abu Amr. 703. Beyrut: Daru'l-Fikr, 2011.
- Kazvînî, Ahmed b. Faris b. Zekeriya. "Umg". *Mu'cemu Mekayîsi'l-Luğa*. Thk. Şihabuddin Abu Amr. 505-506. Beyrut: Daru'l-Fikr, 2011.
- Kırca, Celal. *Kur'an ve Fen Bilimleri*. İstanbul: Marifet Yayınları, 2005.
- Konaklı, Numan. "İ'cazu'l-Kur'an Düşüncesinin Temelleri: Cahız Örneği". *Marife Dergisi* 9/1 (2009): 185-209.
- Maraşlı, Yusuf. *Ulûmu'l-Kur'âni'l-Kerîm*. Beyrut: Daru'l-Marife, 2010.
- Mardînî, Abdülkerim. *Mevsûatu'l-İ'cazi'l-İ'lmî*. Dımeşk: Daru'l-Mahabbe, 2007.
- Mukatil b. Süleyman. *el-Vücuḥ ve'n-Nezair fi'l-Kur'ani'l-Azîm*. Thk. Hatem Salih ed-Daman. Riyad: Mektebetu'r-Rüşd, 2011.
- Musallih, Abdullah Abdülaziz ve Savi, Abdü'l-Cevad. *el-İ'cazü'l-İ'lmî fi'l-Kur'an ve's-Sünne (Dirase Cami'iyye)*. Cidde: y.y., 2008.
- Nablusî, Muhammed Râtıb. *Mevsûatu'l-i'cazi'l-i'lmî (Âyâtullah fi'l-Âfâk)*. Dımeşk: y.y., 2010.
- Neccar, Zağlül Rağıb Muhammed. *Medhal ilâ Dirâsâti'l-İ'cazi'l-i'lmî fi'l-Kur'an ve's-Sünne*. Beyrut: Daru'l-Marife, 2009.
- Neccar, Zağlül Rağıb Muhammed. *Tefsiru'l-Âyâti'l-Kevniyye fi'l-Kur'ani'l-Kerim*, Kahire: Mektebetü'ş-Şurûg ed-Devliyye, 2007.
- Nevfel, Abdürrezzak. *Allah ve Modern İlim*. trc. Akif Nuri. İstanbul: Hikmet yayınları, 1997.
- Osmanoğlu, M. Harun. *Kur'ân-ı Kerîm Bilim 70*, Kayseri: Gül-San Yayınları, 1996.
- Özemre, Ahmet Yüksel. "İslamiyette İlim". *Bilgi, Bilim ve İslam I-II*. haz. Ahmet Tabakoğlu, Sadık Çelenk. 2. Baskı. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005.
- Öztürk, Mustafa. *Kur'an Dili ve Retoriği*. 3. Baskı. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2010.
- Öztürk, Mustafa. *Kur'an, Tefsir ve Usûl Üzerine Problemler, Tespitler, Teklifler*. Ankara: Ankara Okulu yayınları, 2011.
- Râzî, Ebu Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer. *Mefâtihu'l-Gayb*. 3. Baskı. Beyrut: Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, h1420.
- Sallâbî, Ali Muhammed. *el-Mu'cizetu'l-Halide, el-İ'cazu'l-İ'lmî fi'l-Kur'an*. Beyrut: Daru İbn-i Kesir, 2013.
- Savfî, Mahir Ahmed. *Mevsûatu'l-Kevniyyeti'l-Kübra*. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 2008.
- Serahsî, Ebû Bekr Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed. *Usûlu's-Serahsî*. Beyrut: Daru'l-Marife, ths.
- Şa'râvî, Muhammed Mütevellî. *Mu'cizetu'l-Kur'an*. b.y.: y.y., ts.
- Şerîf, Muhammed Musa. *İ'cazu'l-Kur'ani'l-Kerîm Beyne'l-İmam es-Suyûtî ve'l-Ulema'*. Cidde: Daru'l-Endelus el Hadra, 2002.
- Şimşek, M. Sait. "Asr-ı Saadette Kur'an'ın Anlaşılması". *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadette İslam*. ed. Vecdi Akyüz. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007.
- Taberî, Muhammed b. Cerîr. *Camiu'l-Beyân an Tefsiri Âyi'l-Kur'an*. thk. Ahmet Abdürrezzak el-Bekri ve Diğerleri. Kahire: Daru's-Selam, 2009.

- Tayyar, Müsaid b. Süleyman. “Tashihu Tarikati Mualeceti Tefsiri’s-Selef fî Buhûsi’l-İ‘cazi’l-İl‘mî”. *Buhûs Muhkeme fî Ulûmi’l-Kur’an ve Usûlit-Tefsîr*. Riyad: Merkezu’t-tefsir li’d-dirâsâti’l-Kur’aniyye, 2015.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur’an Dili*. Ankara: Akçağ yayınları, 1995.
- Yemânî, Bahauddin el-Hüseyinî. *el-Kevn fî’l-Kur’ani’l-Kerim*. Beyrut: Daru’n-Nefais, 2008.
- Yeniçeri, Celal. *Uzay ve Varlık Ayetleri Tefsiri İslam Açısından Kainat ve İmkanları*. İstanbul: Erkam Yayınları, 2006.
- Zehebî, Muhammed Hüseyin. *et-Tefsîr ve’l-Müfessirûn*. Beyrut: Daru’l-Erkam, ts.
- Zeydan, Abdülkerim. *el-Veciz fî Usûli’l-Fıkh*. Beyrut: Müessesetü’r-Risale, 1997.
- Zindânî, Abdülmecid. *Kur’an’da İlmî Mucizeler*. trc. Resül Tosun. İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1995.